

Dorpsvertellingen

door Daniël C. Blondeel Timmerman

Uitgegeven in eigen beheer door Daniël C. Blondeel Timmerman via
MijnBestseller.nl

Vormgeving: Margot Kersaan

Inhoud

	VOORWOORD	5
	1 DE OUDE VEERMAN	7
	2 HET DORPSZIEKENHUIS	12
	3 EIBERT.....	16
	4 DE OUDE MOLEN	22
	5 DE KLUIZENAAR	26
	6 HANNA's ERFENIS	32
	7 DE ONGEWENSTE ENGELSE	38
	8 DE NIEUWE ONDERWIJZER	44
	9 GOD'S WIL.....	49
	10 DE ONEERLIJKE LOOPJONGEN	54
	11 DE STADSE VROUW	58
	12 HET SALOMO-OORDEEL.....	62
	13 DE DESERTEUR	67
	14 DE DORPSIDIOOT.....	71
3	15 DE STEENOVEN.....	76
	16 EEN MAN ZONDER FANTASIE.....	80
	17 HET WONDERMACHIEN.....	84
	18 DE STROPER.....	89
	19 DE FREULE	92
	20 DE DICHTER.....	97
	21 DE LAFAARD	100
	22 HET KERSTGESCHENK.....	103
	23 DE ARGELOZE VRACHTRIJDERS	107
	24 DE ZOON VAN DE STROPER.....	111
	25 HET LAATSTE BLAD	115
	26 DE OUDE GOKSCHULD	120
	27 HET MISVERSTAND	125
	28 DE DROMER.....	130
	29 DE WIJZE FIETSENMAKER	134
	31 DE ONBEKENDE ZOON.....	143
	32 HET OUDE KOEKJE.....	148
	33 EEN GEWETENS-CONFLICT.....	153
	34 DE PRIJSSTIER.....	158

35	EERGEVOEL	162
36	HET WONDER	168
37	DE DROOM VAN EEN MOEDER	173
38	DE UITGESTOKEN HAND	180
39	DE SNODE SCHOENMAKER	185
40	DE LAATSTE KAARS	190
41	DE TROUW VAN MENSEN	193
42	HET STOMME JONGETJE	200
43	HAAR ROEPING	205
44	HONDENTROUW	211
45	DE ONDERDUIKER	216
46	BROEDERLIEFDE	221
47	EEN NIEUWE KANS	227
48	HET GROTE WITTE HUIS	233
49	DE DUIVENMELKER	237
50	DE DUBBELE AALMOES	241
51	HET GESTOLEN SCHILDERIJ	244
52	DE MOORDHOEVE	248
4	53 HET HUISJE AAN DE DIJK	252
	54 DE BEKENTENIS	256
	55 DE TWEE ZONEN	263
	56 HET VERRAAD	270
	57 DE BASTAARDDOCHTER	275
	58 DE ZIELENDOKTER	278
	59 HET GEHEIM	280
	60 WARE VRIENDSCHAP	288

VOORWOORD

De verhalen in deze bundel DORPSVERTELLINGEN spelen zich af in en rond een dorpje in de Neder-Betuwe, gelegen aan een grote rivier die ter plaatse ‘Lek’ genoemd wordt. De in deze bundel beschreven gebeurtenissen hebben plaatsgevonden in de periode tussen de twee wereldoorlogen in. De verteller en tevens hoofd- of ikfiguur is een ex-zeeman, Simon van den Heuvel genaamd, die – na het zeemansbestaan vaarwel gezegd te hebben – na vele omzwervingen in het dorp terecht kwam. Daar ontdekte Simon een oude rijnaak die sinds jaar en dag iets buiten het dorp aan de rivieroever aangemeerd lag en waar het gemeentebestuur niet goed raad mee wist. Omdat Simon passende woonruimte zocht en omdat het bloed toch kruipt waar het niet gaan kan, vroeg hij de gemeente hem de oude rijnaak te verhuren. Het gemeentebestuur stelde hem de rijnaak kosteloos ter beschikking, onder de voorwaarde dat Simon ervoor zou zorgen dat de roestige oude boot werd opgeknapt en een passende bestemming kreeg. En zo werd de oude rijnaak Simons eigen comfortabele – zij het heel grote – woonboot.

5 Zoals de meeste zeelui die zich het grootste deel van hun werkzame leven op het dek van een zeeschip staande hebben moeten houden, had Simon aan zijn zeemansbestaan een zwaaiende manier van lopen overgehouden. En omdat iedereen op het platteland na korte of lange tijd een bijnaam krijgt die direct of verholen verwijst naar een kenmerkende eigenschap van de betreffende persoon, kenden de dorpingen Simon al gauw als ‘Siem den Zwaai’. Zijn verre reizen hadden hem vertrouwd gemaakt met de meest uiteenlopende mensentypen en culturen. Siem werd door zijn omgeving dan ook al gauw gerespecteerd om zijn levenswijsheid en zijn mensenkennis. Daarnaast toonde hij zich door en door betrouwbaar: wat men hem in vertrouwen vertelde, kreeg niemand anders ooit te horen. En.....zijn ja was ja en zijn nee was onveranderlijk nee.

Als geen ander wist Siem van de – fysieke en mentale – ontberingen die een arm mens van tijd tot tijd te lijden heeft. Daardoor kon hij – gemakkelijker dan de meeste mensen in zijn omgeving – begrip opbrengen voor de personen met wie hij in aanraking kwam. In de meest uiteenlopende situaties. Zo won Siem het vertrouwen van groot en klein, jong en oud, rijk en arm. Het was dan ook geen wonder dat de man of vrouw die het even niet zag zitten, vroeg of laat bij Siem den Zwaai om raad kwam. Of omdat ieder mens nu eenmaal op gezette tijden aandacht en bevestiging nodig heeft. Of zomaar een luisterend oor.

Naast Siem zijn de belangrijkste personages in deze bundel:

- dokter Anne Tjeerdsma, de eerste dorpsarts en tevens Siems schaakvriend
- dokter Dos, de opvolger van de oude dorpsarts
- Mathilda, Helga en Ina, de verpleegsters van het kleine dorpsziekenhuis
- Jan Hildebrandt, Manus van Doeveren, Pol van Meteren, Johannes den Goey, Diederik van Esch, Ties Meele en Dolf van den Dungen, enkelen van de rijke boeren in de streek
- meneer Van Vuuren, de gemeentesecretaris
- meneer Verstraate, het hoofd van het dorpschooltje
- juffrouw Van der Merwe, de oudste en meest ervaren schooljuffrouw
- juffrouw Verlooyen, de tweede schooljuffrouw
- Van der Zande, de dorpsveldwachter
- Drikus, de eigenaar van herberg De Roskam
- Joos Timmer, de dorpstimmerman
- het echtpaar Versteeghen, de eigenaars van het kruidenierswinkeltje
- vrouw Daalderop, de pensionhoudster
- Bartus, een oude boerenknecht
- den Zuup, ex-drinkebroer en later een bekwaam meubelmaker
- Dagobert Godefridus Maria Stoetelaar van Burghe tot Haamstede, graaf en pachtheer van de streek

1 DE OUDE VEERMAN

Het verkeer over de rivier waaraan ons dorp ligt, wordt verzorgd door een oude veerpont. Of ‘pontveer’ zoals sommige mensen zeggen. Welke van de twee benamingen de juiste is, ben ik nooit te weten gekomen. Misschien spreken wij dorpingen daarom altijd over ‘’t veer’. Sinds de dag dat ik in het dorp kwam wonen, was de oude Jan Baks onze veerman. Hij was toen al ‘op jaren’, zoals dat in de volksmond heet. Hoewel hij zijn vak nog steeds uitstekend verstond en ervoor zorgde dat het veer altijd prompt op tijd heen en weer voer. En men luidde de bel nooit vergeefs, evenmin hoefde men ooit lang te wachten wanneer men vanaf deze oever of de andere overgezet wilde worden.

Jan Baks was een man van weinig woorden. Ik heb hem nooit meer dan vier of vijf woorden achtereen horen zeggen. Vooral tegenover vreemden was de oude veerman erg gereserveerd, ik heb eens horen vertellen dat Jan vreemden niet zo erg vertrouwde. Zo hoorde ik van een of andere boerenknecht dat Jan Baks in zijn jonge jaren iets heel vervelends van een van zijn passagiers had ondervonden, waardoor hij kennelijk besloten had niet méér tegen vreemden te zeggen dan strikt noodzakelijk was. Weer anderen beweerden dat de oude veerman vroeger altijd naar zee gewild had en zelfs bij de Marine had willen dienen, maar dat er iets gebeurd was waardoor zijn toekomstdromen voorgoed in duigen waren gevallen. In elk geval kon ik het mezelf niet verklaren waarom de man mij zo boeide. Misschien omdat ik zélf gevaren had en daarmee mijn eigen dromen had zien uitkomen? Of was het omdat ik altijd een zwak gehad heb voor mensen die iets droevigs of geheimzinnigs over zich hebben?

Op een dag moest ik naar de overkant en liep op mijn gemak naar de aanlegsteiger van het veer. Er was die dag weinig verkeer geweest en het veer lag aan onze kant van de rivier afgemeerd. Jan Baks zat op zijn gemak op de reling zijn pijpje te roken. Ik wenste hem goedendag en ging naast hem zitten. Tussen Jan en mij bestond er al vanaf de eerste dag dat wij elkaar leerden kennen, een zekere band. De band van ‘jongens van het water’, een band die ik al vaker tussen ex-zeelieden en mezelf heb gevoeld. Omdat ik zelf een man ben die niet méér praat dan nodig is, bleven wij zo een tijdje zwijgend en genietend aan onze pijp lurken, onderwijl kijkend naar de golfjes op de traag stromende rivier. Uiteindelijk was het Jan Baks die de stilte verbrak. “Kom je zomaar langs voor een praatje of moet je naar de overkant?” vroeg hij zonder zijn blik van de rivier af te wenden. Ik antwoordde dat ik geen haast had en best wilde wachten tot hij zover zou zijn om mij over te varen.

Toen hij uitgerookt was en zijn pijp tegen de zijkant van de reling uitklopte, keek Jan mij aan en vroeg of ik de zee wel eens miste. Ik voelde aan dat hij deze vraag niet zomaar stelde en dat er een verhaal achter stak. Eerst dacht ik dat hij het wilde hebben over de bijnaam Siem den Zwaai, die ik vanwege mijn zwaaiende gang als gevolg van mijn zeebenen van de dorpelingen gekregen had. Maar toen ik hem antwoordde dat ik de zilte zeelucht en de hechte kameraadschap die alleen tussen zeelieden kan bestaan de laatste jaren steeds meer miste, vroeg hij of ik er iets voor voelde om het veer zelf eens te bedienen. Nu had ik Jan vaak geobserveerd als hij mensen overzette en daarom wist ik welke handelingen daarvoor nodig waren. Ons veer werd met de hand bediend, wat wil zeggen dat men door aan een groot rad te draaien de veerboot over de rivier kon trekken. Soms was het hard werken voor de veerman, met name wanneer er een stevige wind stond of wanneer de stroom om welke reden dan ook sterker dan gewoonlijk was. Ik nam het aanbod van de oude veerman – letterlijk – met beide handen aan en maakte mij klaar om aan het werk te gaan. Ik was de enige klant en goedkeurend keek Jan naar mijn verrichtingen. Toen begon hij te vertellen.

Opzettelijk vertraagde ik de overvaart zodat hij meer tijd zou krijgen voor zijn verhaal. Even keek Jan – plichtsgetrouw als hij was – naar beide oevers of er andere klanten stonden te wachten. Dat bleek niet het geval en dus voelde ik mij gerechtigd om zo langzaam mogelijk te varen.

8

“Ik was in mijn jongensjaren een heel andere persoon dan ik nu ben”, begon Jan Baks. “Ik luisterde naar niets of niemand. Ik vond dat ik mij alles kon veroorloven en dat ik aan geen enkel gezag gehoorzaamheid verschuldigd was.” En zo vertelde de oude veerman mij over zijn jeugd. Hoe hij, nadat hij in de vijfde klas van de lagere school was blijven zitten, wegens een of ander vergrijp van school gestuurd werd. “Mijn vader was woedend en mijn moeder was erg verdrietig. Ze vroegen de pastoor om raad, maar ik had lak aan die man en aan alles wat hij zei.”

Dus stuurden zijn ouders Jan het huis uit om werk te zoeken. Op z’n twaalfde en zonder de lagere school afgemaakt te hebben, was de enige plek waar de jongen terecht kon de steenfabriek. Ofwel de steenoven, zoals ze in onze streek genoemd wordt. “En daar was het hard werken, Siem. Daar had ik niet van terug. En de opzichter was een harde. Als je niet prompt deed wat hij je opdroeg, sloeg hij je met de karwats die hij altijd bij zich had. Ja, dat kon en mocht in die tijd nog.” Maar behalve streng en bikkelhard, was deze opzichter ook rechtvaardig. Arbeiders die uit zichzelf hard werkten en geen bakstenen beschadigden, werden door hem beloond. En wanneer hij zag dat iemand een collega die in nood zat de helpende hand bood, zorgde de opzichter ervoor dat die persoon aan het eind van de week een paar centen extra in het handje kreeg. “Wanneer je een collega helpt, dan help je de steenoven”, was het devies van de strenge opzichter. Ofschoon de jonge Baks in de opzichter een sprekend

voorbeeld zag van streng maar menselijk gezag, had het op hem geen effect. Tot er op een dag iets gebeurde wat zijn hele leven zou veranderen.

De belangrijkste grondstoffen voor de steenoven waren klei en zand. Ze werden gedolven op een plek aan de overkant van de rivier. Dagelijks werd de ‘zandschuit’, tot aan de rand volgeladen met klei en zand, door vier arbeiders van de overkant naar de steiger van de steenoven geroeid. Alle arbeiders, met uitzondering van de vrouwen en jonge meisjes, hadden volgens een vast rooster ‘roeiplicht’. Soms ging de opzichter mee, dat was wanneer er een heel jonge of een wat zwakkere arbeider roeiplicht had. Want dan was de opzichter niet te beroerd om mee te roeien. Op een dag had Jan Baks roeiplicht, samen met drie andere mannen waarvan er een herstellende was van een zware griep. Feitelijk was de arme man, Huub Hak, tot weinig inspanning in staat maar elke dag dat hij niet werkte zou hij geen loon uitbetaald krijgen. En in die tijd waren er in de arbeidersgezinnen altijd heel wat monden te voeden. De vermagerde en verzwakte Huub was de oplettende blik van de opzichter niet ontgaan, daarom ging deze die dag met de zandschuit mee. Halverwege de oversteek naar onze kant van de rivier botste de zandschuit tegen een boomstam die, onder het wateroppervlak verborgen, stroomafwaarts dreef. Nu kwamen zulke voorvallen wel vaker voor, maar op die dag stond de verzwakte Huub net op de plek waar de boomstam onder de platte bodem van de zandschuit schoof. Door de schok van de aanvaring sloeg de arme Huub overboord en ging meteen koppie-onder. Iedereen aan boord was verlamd van schrik en was gedurende de eerste ogenblikken niet in staat om te reageren. Jan Baks was de eerste die bij zijn positieven kwam. “Nu ben ik altijd al een waterrat geweest,” zei Jan, “dus was het voor mij heel normaal dat ik overboord sprong en die arme Huub achterna dook.”

Gelukkig kreeg Jan de drenkeling op tijd te pakken en sleepte deze naar de zijkant van de zandschuit. In de tussentijd hadden de opzichter en de andere twee arbeiders de zandschuit zoveel mogelijk op haar plaats in de rivier weten te houden, zodat het de opzichter niet veel moeite kostte om de inmiddels bewusteloos geraakte Huub met Jans hulp aan boord te krijgen. Daarna pompten de opzichter en Jan om beurten de maag van de drenkeling leeg zodat deze het vuile rivierwater dat hij had binnengekregen, begon uit te braken. Nadat men Huib op een paar oude jutezakken boven op de lading zand en klei had gelegd, werd de zandschuit met de meeste spoed naar de steiger van de steenoven geroeid. Daar aangekomen werd Huib in opdracht van de opzichter met een van de paard-en-wagens van de steenoven thuisgebracht. Maar niet eerder dan nadat de ongelukkige man van de opzichter de verzekering had gekregen dat hij zijn loon doorbetaald zou krijgen zolang hij niet in staat was om te werken.

Twee dagen na het bijna noodlottige ongeval liet de opzichter Jan Baks bij zich komen. "Jij hebt je van de week op de rivier zeer manhaftig gedragen, Jan Baks." begon de opzichter. "Jij hebt een collega van een wisse dood gered, een arbeider van de steenoven. Ik heb alle mogelijkheden om jou daarvoor te belonen. Nu mag je weten dat het al een lange tijd mijn wens geweest is om aan de overkant iemand te hebben die ik vertrouwen kan. Iemand die erop toeziet dat de afgraving op verantwoorde wijze gebeurt en die in de gaten houdt dat het transport van klei en zand efficiënt uitgevoerd wordt. Daarom benoem ik jou per vandaag tot opzichter van de overvaarten van en naar de afgraving. Je hoeft zelf niet mee te roeien, als je daar niets voor voelt. Maar als ik jou een beetje heb leren kennen, zul jij je handen niet in je zakken houden terwijl jouw collega's aan de riemen hangen." Peinzend keek de oude veerman uit over de rivier. Ik kon zien dat hij in gedachten weer op de zandschuit stond, terwijl hij de roeiende collega's de nodige aanwijzingen gaf. "En zo werd ik van de ene dag op de andere een soort van baas. En met een fikse loonsverhoging ook!" beëindigde Jan zijn verhaal.

10 "Maar hoe kwam je dan op het veer terecht?" vroeg ik. Want voor mij was er tussen enerzijds opzichter zijn op de afgraving en toezicht houden op de zandschuit van de steenoven, en anderzijds het bedienen van het veer een groot verschil. Jan Baks begon vergenoegd te grinniken. "Tja, dat is een kort verhaal, Siem", zei de oude veerman. "Op een dag stelde ik de opzichter voor om de zandschuit te voorzien van een soort katrol, een groot wiel en een stevige stalen kabel die de rivier over de volle breedte zou overspannen. Ik maakte er een tekening van zodat de opzichter het beeld beter kon begrijpen en toen hij die tekening eenmaal voor zich zag, had ik het pleit gewonnen. Ik kreeg alle vrijheid om een nieuwe zandschuit te laten bouwen – we hebben hier stroomafwaarts een heel goeie botenbouwer – compleet met de voorzieningen die ik had ontworpen voor het voortbewegen van de schuit. Toen in de praktijk mijn vinding erg goed bleek te werken, stelde de opzichter voor mijn idee aan andere steenfabrieken in ons land voor te leggen. Vervolgens gaf hij mij alle gelegenheid om die steenfabrieken die ook zo'n schuit wilden laten bouwen, met raad en daad bij te staan. En later stelde ik de toenmalige burgemeester van het dorp voor om een soortgelijke platte schuit te laten bouwen om mens en dier van onze kant van de rivier naar de overkant en terug te vervoeren."

Tevreden onttrok Jan Baks zilveren wolkjes aan zijn pijp toen hij mij aan de overkant hielp het veer aan te meren. Ik ben niet zo gauw onder de indruk, maar van dat moment af keek ik met heel andere ogen naar onze oude veerman. "Begrijp je nu waarom ik me wel eens afvraag hoe het mij op zee zou zijn vergaan, Siem? Maar dat doe ik steeds minder vaak, want al met al vind ik dat ik best tevreden mag zijn met wat ik in mijn leven tot stand gebracht heb. En dat voor een knaap die nog te dom was om de Lagere School af te maken!"

En vergenoegd grinnikend stak de oude veerman zijn hand naar mij op terwijl ik van het veer stapte en de dijk begon op te lopen.

2 HET DORPSZIEKENHUIS

De gedachte om in ons dorp aan de rivier een ziekenhuis te beginnen, kwam op in het hoofd van onze dokter. En dan heb ik het over dokter Tjeerdsma, onze oude dorpsdokter en mijn trouwe schaak- en borrelvriend. Dat gebeurde toen ik al zeven jaar in het dorp woonde en de dokter en ik elkaar ruim vier jaar kenden. Ik had hem leren waarderen als iemand die niet alleen recht-door-zee was, maar die als arts veel – zoniet alles – voor zijn patiënten over had. Maar waar ik nooit aan zou wennen was zijn deftige manier van praten: hij sprak iedereen aan met het ouderwetse Ge en Gij. Daarbij maakte hij zelfs voor mij geen uitzondering op de door hemzelf ingestelde regel. Wij zaten in de gezellige kajuit van mijn woonboot te schaken toen hij van het ene moment op het andere onze wekelijkse partij onderbrak, het bord met de stukken erop van zich afschoof en vervolgens een dikke sigaar begon op te steken. “Siem,” zei hij peinzend, “ik loop sinds enige weken met een idee rond waarover ik uw mening zou willen horen. Ge weet dat ik uw verstandelijke vermogens en uw persoonlijke oordeel hoger aansla dan die van menige homo sapiens aan deze zijde van de rivier.” Ik behoorde mij door die loffelijke woorden vereerd te voelen, maar in plaats daarvan kreeg ik een ietwat verontrustend gevoel. Wat zou deze geleerde figuur mij gaan vragen, welk probleem zou hij mij voorleggen waarop hij mijn directe en gefundeerde antwoord verwachtte?

12

“Twee weken geleden maakte ik iets mee wat mij met al mijn praktijkervaring en met al mijn kunde zeer ongerust maakte,” zo begon onze goede dokter, “ik hield iets dergelijks tot op dat moment niet voor mogelijk.” En zo vertelde hij mij dat hij twee weken geleden een boerenknecht aan zijn amandelen had geopereerd, zelf noemde hij het “de man de amandelen pellen”. Vervolgens had hij de patiënt met de dokterskoets thuisgebracht. Hij had de vrouw van de boerenknecht medicijnen gegeven, vergezeld van de strenge instructie om gedurende de eerste nacht bij haar man te waken aangezien complicaties na een dergelijke operatie dikwijls voorkwamen. De patiënt bleek de andere ochtend echter te zijn overleden. Zijn vrouw was tijdens haar nachtwake in slaap gevallen om pas tegen het ochtendgloren wakker te worden. “Dat had voorkomen kunnen worden wanneer een deskundig en toegewijd persoon het waken op zich had genomen, Siem. Ik kan en mag het die arme vrouw niet eens aanrekenen. De vrouwen hier op het platteland hebben een hok vol koters en zijn blij wanneer ze eindelijk op één oor liggen en een ongestoorde nachtrust kunnen genieten. En ik kan het potverdorie ook mijzelf niet verwijten, want ik heb absoluut niet de mogelijkheid om zélf op mijn patiënten te passen.”

Na deze lange alleenspraak vertelde hij mij dat het sinds enige tijd zijn hartenwens was dat het dorp over een eigen ziekenhuis zou beschikken, met

speciaal daartoe opgeleide verpleegsters die de patiënten konden verzorgen. Toen hij echter met een diepe zucht zijn glaasje jenever leegdronk, besloot hij met: “Maar dat zal wel altijd een verre droom voor mij blijven. En daar moet ik maar mee leren leven.” Ik had al die tijd gezwegen, deels uit eerbied voor mijn gast en deels omdat ik zelf niets in te brengen had. Maar toen kwam er opeens een stoutmoedige gedachte bij mij op. Stond aan de noordelijke rand van het dorp al niet jarenlang de prachtige villa leeg die aan een of andere gepensioneerde Indische theeplanter had toebehoord? Voor zover ik wist, was dat mooie grote huis later in handen van de gemeente overgegaan omdat, toen het in verval raakte, niemand zich erover wilde ontfermen. Ik schonk mijn geleerde vriend nog een borreltje in en zei toen: “Ik weet een manier om uw droom te laten uitkomen, meneer den dokter!” De dokter keek mij somber aan en antwoordde: “Uw borrel verwelkom ik, Siem. Uw opmerking echter verkies ik te negeren, want ge zijt rijkaard noch tovenaar!” En hij bleef somber voor zich uit kijken.

13 “Maar luister toch eens, meneer den dokter,” vervolgde ik, “u kent toch die grote villa aan de andere kant van het dorp, dat grote huis dat men hier Het Theehuis noemt? Welnu, dat huis is eigendom van de gemeente. Of van het dorp, zo u wilt. Dus meneer de burgemeester kan er vrijelijk over beschikken. Waarom zou hij het niet aan u toewijzen, zodat u er een ziekenhuis van kunt maken? Op die manier komt die lege en ongebruikte villa nog tot nut. Niet alleen voor u, maar voor heel de gemeenschap. Wellicht zelfs voor heel de streek!” Kennelijk had ik erg enthousiast gesproken, want de dokter keek mij met grote ogen en open mond aan. Toen sloeg hij mij hard op de schouder en riep uit: “Wat drommel, Siem den Zwaai, ge zijt een genie! Ge zijt onbetaalbaar, weet ge dat zelf wel?” Ik had mijn geleerde vriend nog nooit zo opgewonden en vrolijk meegemaakt. “Schenk mij nog een borrel in, beste vriend! Ik zal u zeggen dat ik morgenvroeg meteen belet ga vragen bij meneer de burgemeester. Ik zal een boon zijn als hij niet net zo geestdriftig zal worden als ik nu ben! Welbedankt, beste Siem! Welbedankt voor het luisteren, maar méér nog bedankt voor uw kostelijke inval!”

Het kostte onze dokter weinig moeite om de burgemeester te overtuigen. En al na twee dagen kon deze onze dokter meedelen dat ook de andere gemeenteraadsleden het er op hun beurt volkomen eens over waren dat de oude villa een goede bestemming had gevonden. Weliswaar hadden twee herenboeren die in de gemeenteraad zaten, geopperd dat onze dokter op z'n minst huur moest betalen maar dat had onze burgemeester van tafel geveegd. Hij wist de gemeenteraad er zelfs van te overtuigen dat de verbouwingkosten van de villa voor rekening van de gemeente dienden te komen, omdat immers de hele gemeenschap van het toekomstige ziekenhuis zou profiteren. En met zijn laatste argument dat ons dorp met haar eigen ziekenhuis – dat later zelfs heel wel een

stréékziekenhuis zou kunnen worden – een vooraanstaande positie op de kaart zou veroveren, haalde onze brave burgervader de laatste twijfelaars over de streep.

Op een mooie lentedag begon de verbouwing van de villa en een paar maanden later, toen de eerste koude herfstwinden begonnen te waaien, werd ons nieuwe dorpsziekenhuis officieel geopend. Natuurlijk kreeg dokter Tjeerdsma er de leiding over, zijn vrouw zou tijdelijk de verpleging op zich nemen en tegelijkertijd de vrouwen die verpleegster wilden worden, opleiden. Zo bleef mevrouw den dokter een tijdje de enige verpleegster, totdat op een en dezelfde dag zich twee oudere dames bij ons kersverse ziekenhuis kwamen melden. Het bleken ervaren verpleegsters te zijn die eerder in grote ziekenhuizen gewerkt hadden en die van mevrouw den dokter maar weinig lering nodig hadden. Het duurde daarom niet lang voordat deze haar taken over de twee nieuwe verpleegsters kon verdelen en zich weer aan haar eigen huishouden kon wijden.

Maar de wolken blijven niet altijd wit, ze krijgen meestal na verloop van tijd een grauw randje. Zo werd het iedereen na verloop van tijd duidelijk dat ons ziekenhuis weliswaar een heel nuttige instelling was maar vooral veel geld kostte, terwijl het niets opleverde. De dokter betaalde aanvankelijk alle kosten uit eigen middelen maar uiteindelijk moest hij zich, zoals hij het noemde, met de bedelnap tot de gemeenteraad wenden. Maar hier waren het vooral de herenboeren die – ondanks het feit dat zij de meest vermogende lieden van de streek waren – weigerden iets aan het ziekenhuis bij te dragen. Voor het eerst in de tijd dat ik hem kende zag ik onze moedige dokter met een wanhopige blik in de ogen rondlopen. Dikwijls zat hij nu zuchtend bij mij in de gerieflijke kajuit van mijn oude woonboot en kon hij urenlang somber en zwijgend voor zich uit staren.

Toen gebeurde er iets wat door sommige mensen een wonder genoemd zou worden. Een van de rijkste boeren in de streek had maar één kind, een dochter. Marieke was een lief, maar wat sullig meisje dat iedereen ter wille wilde zijn en misschien daarom door sommige mensen werd bespot en uitgelachen. Niet openlijk natuurlijk....

Och nee, daar waren de betreffende personen te laf voor want bij ons op het platteland kon zo'n steenrijke boer – vooral wanneer je hem dwarszat – je immers maken of breken?

Op een dag viel Marieke van haar paard en raakte een hek, waarbij een afgebroken plank het ongelukkige meisje lelijk aan haar buik verwondde. Onze dokter, die volgens sommigen van zijn bewonderaars alles vermocht, wist door middel van een spoedoperatie Mariekes jonge leven te redden. Daarna zou ze nog een poos in het ziekenhuis moeten blijven om volledig te kunnen genezen.

Tijdens haar verblijf in het ziekenhuis raakte de jonge patiënte zó geboeid door wat ze de verpleegsters zag doen, dat ze haar ouders te kennen gaf dat het verpleegstersvak de roeping was die ze alle voorgaande jaren van haar leven al moest hebben gevoeld en die haar nu duidelijk was geworden. Boer Van Someren en zijn vrouw waren maar al te blij dat hun enig kind, dat gedoemd was het leven van een oude vrijster te gaan leiden, haar uiteindelijke bestemming had gevonden. Voor de vorm liet boer Van Someren aanvankelijk een grommend protest horen, maar was ten slotte graag bereid zijn dochter haar intrek in ons ziekenhuis te laten nemen. Vervolgens gaven Mariekes ouders hun kind de uitzet mee die ze voor haar bij elkaar gespaard hadden. In die tijd bestond zo'n uitzet uit het fijnste linnen en kant en zilveren gebruiks- en siervoorwerpen. Marieke kreeg ook haar deel van de nalatenschap alvast mee zodat de toekomstige verpleegster haar nieuwe werkomgeving een flinke som duiten kon schenken. Het linnen en het kant kregen een goede bestemming in de vijf kamers die het ziekenhuis telde, het kostbare zilvergoed werd voor aardig wat geld verkocht. Voor Marieke sprak het vanzelf dat de opbrengst volledig aan het ziekenhuis ten goede kwam.

Zo bracht een ongeluk het nieuwe ziekenhuis een dubbele winst: een nieuwe enthousiaste leerling-verpleegster en een welkome financiële meevaller. Mede daardoor zou het ziekenhuis in de loop van de jaren uitgroeien tot een streekziekenhuis van betekenis en zelfs van enige landelijke faam.

En dat allemaal dankzij de droom van een oude, bevlogen plattelandsdokter en het ongeval van een toekomstige oude vrijster.

3 EIBERT

Iedere jongen heeft tijdens zijn schooltijd een beste vriend gehad. Iemand met wie hij verdriet en vreugde kon delen. Iemand die naast hem stond als hij ruzie met andere jongens had. Iemand met wie hij kattenkwaad uithaalde en met wie hij samen huiswerk maakte. Mijn boezemvriend op de lagere school was Eibert. Hij kwam uit een gezin met acht kinderen waarvan hij de oudste was. Eiberts ouders waren allebei doof, evenals zijn drie broertjes en drie van zijn vijf zusjes. De eerste keer dat ik met hem meeding om bij hem thuis samen ons huiswerk te maken, schrok ik toen ik zijn ouders tegen elkaar hoorde schreeuwen. Ik dacht dat ze ruzie hadden en durfde nauwelijks binnen te komen. Eibert – mijn schrik ziende – begon te lachen en trok mij aan mijn arm de woonkamer in. Toen vertelde hij mij dat zijn ouders stokdoof waren. “En ik waarschuw je nu maar vast,” zei hij, “want straks maak je kennis met de rest van de familie!” Hij glimlachte geheimzinnig toen hij dat zei. Een paar minuten later begreep ik waar hij op doelde. We hadden die woensdagochtend toevallig een paar nieuwe woorden geleerd, waarvan er één ‘pandemonium’ was. Onze meester had ons dat moeilijke woord eerst tien keer laten opschrijven en daarna tien keer achtereen laten uitspreken, waarna hij ons de betekenis ervan had verteld. Maar pas die woensdagmiddag werd mij de betekenis van het woord in zijn volle omvang duidelijk. Terwijl Eiberts ouders en hun kinderen elkaar over hun belevenissen van die ochtend vertelden, was het alsof horen en zien mij verging. De ruiten leken te rinkelen door de harde stemmen die in de kleine woonkamer door elkaar heen schalden.

Toen wij met z’n tweeën in de achtertuin stonden, vroeg ik Eibert of hij niet bang was om zelf ook doof te worden van al dat kabaal. Hij proestte van het lachen toen hij antwoordde dat hij er al aan gewend was en er nauwelijks meer iets van merkte. “Maar waar ik wel altijd om moet denken,” zei mijn vriend, “dat is dat ik normaal praat als ik op school ben of met jou, zoals nu. Ik ben al zo lang gewend om te schreeuwen als ik met mijn familie praat, dat ik soms niet beseft dat andere mensen wél normaal kunnen horen.” Toen nam Eibert mij mee naar de grote loods die ik had gezien wanneer ik langs zijn huis naar school liep. Ik vroeg hem wat het voor een gebouwtje was, maar Eibert zei mij geduld te hebben en deed de krakende deur van de loods open. Binnen hoorde ik het gezoem van machines en zag ik hoe Eiberts vader die met zijn rug naar ons toe gekeerd stond, een stuk hout tegen een draaiende schijf aan een luid zoemende machine hield. In het besef dat zijn vader ons toch niet kon horen, vertelde Eibert mij welke soorten machines in de meubelfabriek – zo noemde hij de

loods – van zijn vader stonden en wat hun functie was. Hij liet mij ook voetenbankjes zien die klaarstonden om te worden afgeleverd aan de klanten die ze hadden besteld. Toen werd me duidelijk van wie Eibert de gave had meegekregen, waarmee hij de houten beeldjes maakte die overal op school in de vensterbanken stonden. Op dat moment beseftte ik dat mensen van adel of mensen die rijk waren geworden door slim zakendoen of die hun vele geld via een erfenis hadden verkregen, beslist niet waardevoller waren of hoger op de ladder stonden dan mensen als Eibert of zijn vader. Ik moest denken aan notaris Van Wetstein die altijd met opgetrokken neus in zijn sjees kwam langsrijden en de mannen negeerde die met de pet in de hand langs de kant van de weg stonden om de sjees met het vurige paard ervoor ruim baan te geven. Ik zag die verwaande notaris in elk geval niet die mooie voetenbankjes maken of de houten engeltjes uit beukenhout snijden, die dankzij Eibert overal in onze school stonden.

Even later nam mijn vriend mij mee naar het stuk land achter het meubelfabriekje van zijn vader. Hij liet mij zien hoe de brede strook land was verdeeld in rechthoekige akkertjes die met verschillende groenten bebouwd waren. Ik zag en hoorde wat boerenkool was, andijvie, spinazie, peterselie, sla en nog meer groentesoorten en hoe ze het best klaargemaakt konden worden. Ik wist nauwelijks welke groenten er bestonden, laat staan hoe en wanneer ze groeiden. Ik was met mijn ouders uit de grote stad Rotterdam, waar mijn vader bij een rederij had gewerkt, naar het dorpje verhuisd waar ik de rest van mijn jeugd heb doorgebracht. Eibert gaf mij die dag, zonder dat hij het zich bewust was, een heel andere kijk op het leven. Tot op die dag meende ik dat de mensen uit de grote stad veel meer wisten dan de mensen op het platteland. Maar nu zag en hoorde ik dat een jongen die in zo'n klein onbetekenend dorpje geboren en getogen was, zo veel wist van wat de natuur voortbracht. En daarnaast nog over andere talenten beschikte. Niet alleen kon Eibert mooie dingen uit hout snijden, maar hij blonk op school ook uit in de meeste vakken. Ik was dan ook verbaasd toen ik hem met een stem waarin een vleugje bitterheid dóór klonk, hoorde zeggen dat hij zijn vader beslist niet wilde opvolgen. Pas veel later, toen wij allebei volwassen waren geworden en onze wegen zich al een poos geleden gescheiden hadden, zou de volle betekenis van zijn woorden tot mij doordringen.

Eiberts rondleiding was kennelijk nog niet beëindigd, want hij nam mij mee naar de achterkant van het huis. Daar was ik nog nooit geweest en ik was verbaasd, een groot hok zonder raampjes te zien. Er hing een vieze lucht omheen. “Kijk,” zei mijn schoolvriendje, “dat is Jodocus! Hé Jodocus, luie dikke veelvraat, kom eens kennismaken met mijn vriendje Siem!” Ik zag in het hok een ontzettend dik varken in de modder liggen. Het enorme dier lag ons daar als een verwende pasja met zijn slimme kleine oogjes aan te kijken. “Allemachtig!” hijgde ik,

“wordt het hok straks niet te klein voor hem?” Eibert lachte en vroeg: “In welke maand leven we nu? Augustus? Wel, over twee maanden wordt Jodocus geslacht en dan hebben wij weer voor een jaar vlees en spek en ham en worstjes!” Ik moet ontzet hebben gekeken, want Eibert schoot in de lach en sloeg mij op mijn rug. “Kijk maar niet zo bang, hoor! Dat slachten doen we niet zelf, dat mógen we niet eens. Dat doet de slachter, iemand die daarvoor geleerd heeft en er een diploma voor heeft moeten behalen.”

Als ik dacht dat ik na het varken Jodocus alle verrassingen achter de rug had, vergiste ik mij deerlijk. Eibert wees mij op twee lage hokken die een deurtje van stevig gaas hadden. “Dit zijn de liefste diertjes van de wereld”, zei hij en haalde een mollig konijn uit een van de hokken. “Dit is Sloompie één, die daar zijn Sloompie twee tot en met zeven!” Ik moet mijn vriend Eibert die dag de vrolijkste dag van zijn leven hebben bezorgd. Ik dacht dat hij niet meer bijkwam van het lachen toen ik hem vroeg waarom die zeven konijnen niet frank en vrij rondliepen, zoals een hond of een kat. Ik gaf erachteraan de verklaring dat wij thuis ook een kat hadden, die ons huis in- en uitliep en zelfs regelmatig bij mij op bed sliep. Tussen zijn lachbuien door stelde Eibert – terwijl hij met zijn vrije hand de tranen uit zijn ogen veegde – vast dat ik werkelijk maar heel weinig van het leven wist. Voor de derde keer die woensdagmiddag moet ik erg vreemd hebben gekeken, want met een ernstige trek op zijn eerlijke gezicht deed Eibert het konijn weer terug in het hok en leidde mij met een arm om mijn schouder bij de konijnenhokken vandaan. Even later bleef hij staan en zei zachtjes: “Siem, die konijnen zijn geen huisdieren. Wij mesten ze vet totdat ze met Kerst de pan in gaan. Je moet deze kerst eens komen proeven, er is niets zo mals als konijnenvlees!”

Die woensdagmiddag kwam er van het huiswerk maar weinig terecht. Telkens weer dacht ik aan die grappige donzige konijnen, die over een paar maanden een harde tik achter hun lange oren zouden krijgen om daarna gevild en gebraden te worden. Hoe kon ik op die dag weten dat ik jaren later in verre landen het vlees zou leren eten van verschillende soorten dieren waarvan het bestaan mij tot dan volstrekt onbekend was geweest? Mijn vriendje moet mijn verstoorde gemoedsrust hebben aangevoeld, want hij deed zijn best om heel argeloos mijn hulp te vragen voor een moeilijke rekenopgave, waarvan ik zeker wist dat hij die met zijn ogen dicht zélf kon oplossen. Die avond was ik tijdens het avondeten erg stil zodat mijn moeder me vroeg of ik mij niet lekker voelde. Ik was bang om kinderachtig over te komen en zei dat ik moe was van het voetballen na schooltijd.

Natuurlijk kwamen Eibert en ik zonder kleerscheuren van de lagere school af. We waren er zelfs in geslaagd om als de beste leerlingen te eindigen. Toen de vakantie voorbij was, stonden we in de achtertuin van Eiberts ouderlijk huis

over de velden uit te kijken. “Weet jij al wat je gaat doen?”, vroeg ik mijn beste vriend. Eibert keek somber, maar trok zijn gezicht weer in de plooi toen hij merkte dat ik hem aandachtig stond op te nemen. “Ja,” zei hij vlug, “ik ga op het kantoor van een grote meubelfabriek iets verderop werken. De eigenaar heeft mijn vader gezegd dat hij mij graag op kantoor wilde hebben. Hij gaat mij hoogstpersoonlijk inwerken. En als ik goed mijn best doe is de kans groot dat ik later de directeur ga opvolgen. Dan is mijn kostje gekocht.” Ik sloeg Eibert op zijn schouder en schudde zijn hand als een bezetene, zo blij was ik voor hem. Toen zag ik geen enkele belemmering meer om hem mijn goede nieuws te vertellen.

Mijn vader had mij altijd geestdriftige verhalen verteld over de rederij waar hij had gewerkt en over de schepen waar hij voor zijn werk aan boord was geweest. Voor mij was er niets mooier dan naar de rederijschool te gaan, waar jongens als ik de elementaire zaken leerden voordat ze naar de zeevaartschool konden. Het bevaren van de zeven zeeën was altijd mijn jongensdroom geweest. Aanvankelijk had mijn moeder veel bezwaren: evenals elke moeder dacht ze aan de gevaren waaraan haar kind op zee blootgesteld zou worden. Mijn vader, nuchter en zakelijk als hij was, wist haar ervan te overtuigen dat elke gezonde Hollandse jongen zeemansbloed in de aderen had en dat ze mij mijn gang moesten laten gaan. Met mijn eindrapport en de goede reputatie die mijn vader bij de rederij genoot, kostte het hem geen enkele moeite om mij een plaats op de rederijschool te bezorgen. Op de eerste werkdag van september van dat jaar zou ik mij op die school in Rotterdam melden. Dat was dus het goede nieuws dat ik Eibert glunderend vertelde. Hij glimlachte niet, zijn gezicht stond verdrietig toen hij mij de hand drukte en mij gelukwensde. “Ik weet zeker dat het jou zal lukken, Siem,” zei hij ernstig, “het is je van harte gegund. Van ons tweeën heb jij altijd het best kunnen leren.” Toen draaide hij zich om en ging zijn huis binnen.

Dat was ruim zestig jaar geleden. Eibert en ik hadden elkaar volkomen uit het oog verloren. Wij mensen hebben vaak de beste voornemens en zijn zelfs zo roekeloos om die tegenover elkaar uit te spreken. Misschien zouden we dat beter niet moeten doen. Ik weet tot op de dag van vandaag heel zeker dat Eibert en ik ons plechtig hadden voorgenomen elkaar niet uit het oog te verliezen en voor het leven vrienden te blijven. Maar terwijl mijn ouders in het dorp bleven wonen, monsterde ik na het doorlopen van de rederijschool aan op een van de pakketboten van de rederij. Daarna deed ik dienst op het ene schip na het andere en bezocht nagenoeg alle landen van de wereld. Eibert was gedurende mijn zeemanstijd zo goed als uit mijn gedachten verdwenen. Ik voerde tegenover mezelf de verontschuldiging aan dat ik het te druk had om aan hem te denken en me af te vragen hoe hij het maakte. En zo verdween van lieverlee het beeld van de beste vriend uit mijn jeugd uit mijn gedachten en uit mijn geest.

Ongeveer een maand geleden zat ik in De Roskam van een borreltje te genieten. Zonder het te beseffen zat ik al enige tijd met een half oor naar het gesprek te luisteren dat aan het tafeltje naast het mijne tussen drie oudere boerenknechts werd gevoerd. Op zeker moment hoorde ik de naam Gérieke vallen. Het was een voor mij weinig voorkomende voornaam. Voor zover ik wist droeg slechts één vrouw die naam en dat was de jongste zus van Eibert, mijn boezemvriend van vroeger. Ik deed die zaterdagavond iets wat ik zelden doe, simpelweg omdat ik er te goedgemanierd en te verlegen voor ben: ik mengde mij ongevraagd en onuitgenodigd in het gesprek dat tussen andere mensen gevoerd werd. Waarschijnlijk was de reden daarvoor het vage voorgevoel van onheil dat bij mij opkwam. Ik liep naar het tafeltje toe en vroeg de drie mannen het mij niet kwalijk te nemen dat ik hen in hun gesprek stoorde. Wat ik wel een beetje had verwacht gebeurde: een van de drie schoof met zijn voet de vierde stoel achteruit en vroeg mij glimlachend om erbij te komen zitten.

Enigszins haperend vertelde ik dat ik een van hen de naam Gérieke had horen noemen. “Ik heb vroeger ene Gérieke gekend, het was de jongste zus van een goede vriend van me.” Toen vertelde ik over het dorp van mijn jeugd en van Eibert en zijn familie. Toen ik uitgesproken was viel er een aarzelende stilte aan ons tafeltje. De man die mij aan het tafeltje genodigd had, keek mij enige tellen ernstig aan en zei toen: “De Gérieke waarover je daarnet sprak, is mijn vrouw. Ze komt inderdaad uit het dorpje dat jij noemde en Eibert was haar broer, mijn zwager dus.” Ik glimlachte, blij omdat ik nu iets ging horen over de vriend die ik lang geleden uit het oog was verloren. “Die Eibert zal nu wel een belangrijke meneer zijn, directeur van een grote meubelfabriek”, zei ik glunderend. Mijn buurman schraapte verlegen zijn keel en sprak toen aarzelend: “Je hebt Eibert waarschijnlijk al heel lang niet gesproken?” Toen begon ik de vriendelijke man tegenover me uit te leggen hoe het kwam dat Eibert en ik elkaars spoor bijster geraakt waren. Maar terwijl ik sprak, besepte ik plotseling dat de man over Eibert in de verleden tijd had gesproken. “Wacht even!”, onderbrak ik mezelf, “Je sprak daarnet van *Eibert was mijn zwager*. Klopt dat?”

De man vertelde me toen dat Eibert in het jaar dat ik naar de rederijschool ging, bij zijn vader in diens meubelfabriekje was gaan werken. Niet uit eigen vrije wil, maar gedwongen. “Daar waren twee redenen voor,” sprak mijn zegsman, “zijn vader was een man met een ijzeren wil en Eibert had maar te doen wat zijn vader hem opdroeg. Het kostte de oude man overigens weinig moeite om zijn zoon zover te krijgen, want zo was Eibert nu eenmaal. De tweede reden was dat een paar dagen nadat jullie de school hadden verlaten, de dorpspastoor bij Eiberts ouders op bezoek kwam om hun te vertellen dat hem ter ore gekomen was dat Eibert een of andere vervolgstudie in de avonduren wilde gaan volgen. Zoiets hoorde niet, zei meneer pastoor. De mens diende te weten waar zijn plaats was en met welk doel hij op deze wereld was neergezet. En de zoon van

een simpele arbeider hoorde niet dóór te studeren of – wat nog erger was – later op een kantoor te gaan werken. Hij hoorde in een fabriek thuis zoals ook zijn vader altijd ‘op ’t fabriek’ had gewerkt. De mens mocht niet hoger reiken dan hem toekwam, want dat was je reinste hoogmoed....

Ik had met toenemend afgrijzen naar het verhaal van de man van Gérieke zitten luisteren. Daar had ik nooit iets van geweten, ik had er zelfs nooit het flauwste vermoeden van gehad. Maar dat moest Eibert dus al die tijd geweten hebben! Ook die dag, toen ik hem vertelde dat ik mijn jongensdroom in vervulling zag gaan doordat ik op de rederijschool in Rotterdam was ingeschreven. Eibert was dus in de meubelfabriek van zijn vader gaan werken! Maar het ergste en het meest trieste van alles was, dat hij nog geen twee jaar later door eigen onoplettendheid een ernstig ongeluk aan de zaagmachine had gekregen. Zó ernstig dat hij een paar dagen later aan de gevolgen van het ongeluk bezweek.

Ik sprak die avond erg weinig meer. De drie boerenknechts aan het tafeltje voelden mijn verdriet heel goed aan. Gérieke’s man bood mij tactvol een borreltje aan dat ik echter afsloeg. Ik verontschuldigde mij en stond op om naar huis te gaan. Ik voelde de sterke behoefte opkomen om alleen te zijn. Alleen met mijn droevige gedachten. Dus dat was de reden waarom Eiberts stem zo verbitterd had geklonken toen hij mij het allerbeste toewenste alvorens het ouderlijk huis binnen te gaan. Hij had mij een schuldgevoel willen besparen door niets over zijn toekomst te vertellen. Een toekomst die hij niet zélf gekozen had maar die voor hem door anderen was uitgestippeld. Door een heerszuchtige, liefdeloze vader en een domme dienaar Gods....

4 DE OUDE MOLEN

Op een van mijn zwerftochten door de uiterwaarden rondom ons dorp kwam ik bij een oude molen terecht. Het verwaarloosde bouwsel leek daar in die drassige omgeving als door een reuzenhand willekeurig te zijn neergezet. Nergens in de buurt van de molen was enig teken van leven of behuizing te vinden. De verf op alle hout was afgebladderd, tussen de stenen in de muren groeide mos en allerlei onkruid. De wieken waren kaal en half vergaan.

Ik vroeg me af van wie die molen geweest was en hoe hij tot zo'n triest verval was geraakt. Ik vroeg de veldwachter ernaar, maar die haalde zijn schouders op en zei dat hij wel wist dat ergens in de uiterwaarden de ruïne van een molen stond maar dat hij zich nooit de herkomst ervan had afgevraagd. "Die molen moet van ver vóór mijn tijd zijn, Siem," zei hij. "Bij mijn weten wordt er hier in het dorp nooit over gepraat. En vergeet niet dat ik hier pas een jaar of twee veldwachter was toen jij in het dorp kwam wonen."

Ik besloot toen het onderwerp voorlopig maar te laten rusten.

Enige weken later zat ik bij de dorpskapper voor mijn tweemaandelijks knipbeurt. Willem Schoot was een opvliegend mannetje dat graag ruzie maakte met zijn klanten, vooral als die hem in het ootje probeerden te nemen. Wat hun altijd gemakkelijk afging, want de vingers van onze barbier waren sneller en vaardiger dan zijn grijze hersencellen. Zo zat ik ook deze middag geamuseerd naar de schimpscheuten en grappen van de klanten te luisteren toen de oude Bartus binnenkwam. Bartus was de oudste en meest ervaren knecht bij een van de grote boeren in de streek. Wij waren niet echt vrienden, maar wij voerden wel eens diepzinnige gesprekken met elkaar in de herberg De Roskam. Ik mocht de oude Bartus wel, hij had meer in zijn hoofd dan de andere boerenknechts met wie je doorgaans alleen over de gewassen en het vee kon praten.

Het was druk in de wacht- en praktijkruimte van kapper Schoot en als bij toeval was de stoel naast mij nog vrij. Bartus zette zich naast mij neer en begon zijn pijp te stoppen. Ik wachtte geduldig tot hij daarmee klaar was en gaf hem een vuurtje. "Dankjewel, Siem," was de reactie van de oude knecht, "er zijn gelukkig nog heren op deze wereld." Vervolgens begonnen wij over ditjes en datjes te praten, zoals mensen gewoonlijk doen die ergens op moeten zitten wachten. Toen ik zag dat Bartus op zijn gemak van zijn pijp zat te genieten, zag ik mijn kans schoon.

"Op een van mijn wandelingen kwam ik onlangs bij een verwaarloosde oude molen, Bartus," begon ik. "ik was stomverbaasd, want ik heb nooit geweten dat daar in Nergenshuizen een molen stond. Weet jij toevallig van wie die molen geweest is en wat er de historie van is?"

Ik voelde hoe het taaie kromme lijf naast mij verstijfde en zag dat de oude knecht hard op de steel van zijn pijp beet. Toen hoorde ik hem fluisteren: “Niet nu, Siem, niet hier! Wacht buiten op mij, achter het elzenbosje in de bocht van het pad naar de rivier.” Daarna deed Bartus er het zwijgen toe en wijdde al zijn aandacht weer aan zijn lustig rokende pijp.

Nadat ik geknipt was en afgerekend had, deed ik wat de oude Bartus mij gezegd had. Ik liep het pad af dat naar mijn woonboot leidde en ging in het elzenbosje op een omgevallen boomstam zitten. Nog geen uur later zag ik Bartus komen, zonder iets te zeggen ging hij naast me zitten. Voordat hij van wal stak was daar opnieuw het ritueel met zijn pijp. Ook ik had mijn pijp bij me en het leek mij een goed idee om het voorbeeld van de oude boerenknecht te volgen. Nadat wij de brand in onze pijptabak gestoken hadden begon Bartus te vertellen. “Wat ik jou nu ga vertellen, is van ver vóór mijn tijd, Siem. Ik heb het verhaal van mijn vader gehoord en die heeft het meegemaakt toen hij zelf nog een jochie van een jaar of twaalf was.”

En zo vertelde Bartus dat een mensenleeftijd geleden een jonge vreemdeling in onze streek kwam met niets anders bij zich dan een oude plunjezak met al zijn hebben en houden erin. Het was een forse, stevige blonde kerel met blauwe ogen en met handen als kolenschoppen. Aanvankelijk verstonden de mensen uit het dorp, dat toen nog alleen uit een kerk en een handvol huisjes bestond, hem niet. Het dialect dat hij sprak klonk Drents, maar de vrolijke en goedaardige jongeman wist met handen en voeten en een mondjevol Hollands uit te leggen dat hij molenaar was en dat hij zijn geboortegrond had verlaten om in de buurt van het gehucht aan de rivier een nieuw leven te beginnen. Hij vertelde eenieder die het maar horen wilde dat hij het oog had laten vallen op een heuvel in de grienden, waarop hij zijn molen wilde bouwen en vanwaar hij mettertijd een pad zou aanleggen tot aan het dorp. De ouderen van het dorp schudden meewarig het hoofd en probeerden de jongeman de plek waar hij zijn toekomstige molen wilde bouwen, uit het hoofd te praten. De man glimlachte beleefd maar bleef bij zijn standpunt want, zo zei hij, een molen die op een hoogte is gebouwd vangt veel meer wind dan een die op lager terrein staat. Maar toen de ouderen erop bleven aandringen dat de enthousiaste vreemdeling zijn molen op een andere plek zou bouwen, kreeg het gezicht van de jonge molenaar een ernstige uitdrukking. Hij vroeg waarom men zijn keuze zo hardnekkig afkeurde. De oudste man in het groepje zei toen aarzelend – terwijl hij zijn best deed om de juiste woorden te kiezen – dat deze plek ‘de dodemansakker’ werd genoemd. “De heuvel waar jij het over hebt, beste jongen, is van oorsprong een grafheuvel. In een tijd die nog niet zo ver achter ons ligt, heeft men in die heuvel een paar moordenaars begraven die als straf voor hun misdaden zijn opgehangen.” De jonge molenaar moet eventjes sneu hebben gekeken. Maar toen brak zijn overmoedige glimlach weer door en hij verklaarde dat hij volstrekt niet

bijgelovig was, maar een eerlijk christenmens met een eerlijk beroep en niet bang voor kwade geesten. “Ik dank jullie voor jullie welgemeende waarschuwing, maar mijn molen zal hier op de heuvel gebouwd worden.” zo besloot hij. De mensen om hem heen haalden de schouders op en lieten de jongeman alleen met zijn plannen.

De jonge vreemdeling wist van aanpakken, dat moest gezegd worden. Na nog geen halfjaar stond op de heuvel een molen die er zijn mocht. En vervolgens legde de molenaar met eigen handen een pad aan dat van de achterzijde van de molen tot aan het kruispunt vlak vóór het dorp liep. Vastberaden als de man was maakte hij op een zaterdagavond in herberg De Roskam bekend, dat hij klaar stond om alle soorten graan te malen voor een schappelijke prijs en met een kwaliteit die de streek nog niet eerder had gekend. Nu waren de boeren in onze streek erg behoudend en gaven hun vertrouwen niet zo gauw, dus duurde het nog een paar weken alvorens de eerste klant zich kwam melden. Maar de jonge molenaar liet zien dat hij zijn vak verstond en weldra verdrong zich het gerij op het erf rondom de nieuwe molen. Het duurde daarom niet lang of de molenaar moest een hulpje in dienst nemen omdat hij al het werk niet meer alleen afkon. De vijftienjarige knaap die hij aannam, kreeg van hem een gedegen opleiding en al gauw deed de jongen zijn werk als een bijna volleerd molenaar. De molenaar kreeg in de streek een goede naam en er kwamen zelfs boeren van buiten onze streek om hier hun graan te laten malen. Daarbij ontging het de jonge molenaar niet dat sommigen van zijn klanten haastig een kruis sloegen zodra ze de molen naderden.

Op een zondagmorgen sloeg het noodlot in alle vroegte toe. Toen de molenaar zich opmaakte om naar de vroegmis te gaan, vond hij zijn hulpje hangend aan een van de molenwieken. Het kostte hem weinig moeite om te ontdekken dat de arme jongen zich verhangen had. De verslagen molenaar legde het dode lichaam van de jongen op een platte kar en bracht het naar zijn ouders. Niemand – ook de ouders niet – kon iets bedenken omtrent de mogelijke motieven van de molenaarsleerling om zich van het leven te beroven.

De eerste weken daarna deed de molenaar stil en teruggetrokken zijn werk. Maar het leven ging door, ook voor hem. En spoedig maakte een nieuwe molenaarsleerling zijn opwachting en gonsde het in en rond de molen weer van de bedrijvigheid en klonken de vrolijke stemmen van de molenaar en zijn hulpje tijdens hun noeste arbeid.

Maar drie maanden nadat de nieuwe molenaarsleerling zijn werk was begonnen, vond zijn baas ook hem op een vroege ochtend. Bungelend aan dezelfde molenwiek waaraan zijn voorganger zich had opgehangen. Voor de tweede keer bracht de verdrietige molenaar een dood hulpje thuis bij diens ouders. En ook nu tastte men in het duister omtrent de reden waarom een vrolijke jongen die met

zijn werk in de molen volkomen gelukkig scheen te zijn, zichzelf het leven had ontnomen.

In de weken die nu volgden maakten de klanten een ernstige molenaar mee die zijn werk zwijgend en somber deed. De mensen die hem vanaf zijn komst in ons dorp hadden meegemaakt, zeiden dat hij veranderd was. De molenaar was niet alleen zichtbaar ouder geworden, hij lachte en zong niet meer. In plaats daarvan sprak hij veel in zichzelf en kon hij soms met verschrikte ogen in de verte staren. Op de kwaliteit van zijn werk echter had niemand aanmerkingen en schouderophalend aanvaardden de klanten de plotselinge verandering in de molenaar. Op de kop af drie maanden nadat hij zijn tweede hulpje van de molenwiek had losgesneden, vond een vroege klant de molenaar. De arme man had zich verhangen aan dezelfde molenwiek waaraan hij zijn twee hulpjes had gevonden. Pas nu werd het eenieder duidelijk hoe weinig men van de molenaar wist. Men kende hem alleen als een vakman die voor iedereen een lach en een vriendelijk woord over had gehad. Zou hij de hand aan zichzelf hebben geslagen uit wroeging over wat zijn twee leerlingen zo kort achter elkaar was overkomen? Of had hij de moed verloren om verder te leven? Was hij wellicht bang geweest voor zijn eigen lot?

Of hadden, zoals een paar oude dorpelingen zachtjes onder elkaar mompelden, de geesten van de “dodemansakker” opnieuw hun tol geëist? Had de molenaar hun rust verstoord en hadden ze daarom wraak genomen? Wie zal het zeggen? In elk geval werd de molen in de jaren die daarna volgden door iedereen gemeden en raakte hij in verval. Sommige mensen wier reis hen langs de molen bracht, sloegen haastig een kruis en versnelden hun pas. Ze wisten te vertellen dat er zich nooit vogels of andere dieren in de molen of in de buurt ervan, lieten zien of horen.

Ik had ademloos en zwijgend naar het verhaal van de oude Bartus zitten luisteren. Toen hij opnieuw zijn pijp stopte en zwijgend voor zich uit staarde, herinnerde ik mij wat ik toen bij de molen had meegemaakt. Ik wist dat het iedereen – ook de oude Bartus – dwaas en ongelooflijk in de oren zou klinken wanneer ik het vertelde. Daarom besloot ik toen – en ook nu tegenover Bartus – mijn mond te houden. Maar ondanks de warme avond huiverde ik toen ik er weer aan dacht, hoe ik voor een van de vensters in de vervallen molen een rijzige blonde man had zien staan. Ik herinnerde mij dat ik groetend mijn hand had opgestoken, maar dat de man niet had gereageerd. Als in gedachten verzonken had hij langs mij heen in de verte gestaard, naar iets wat alleen hij op dat moment kon zien.

De Griekse wijsgeer Homerus moet hebben gezegd, dat er meer onder de zon is dan wij kunnen waarnemen. Ik heb de wijze man nooit ontmoet, maar ik weet zeker dat hij wist waarover hij sprak....

5 DE KLUIZENAAR

Ik kwam hem voor het eerst tegen toen ik het dorpsplein overstak om naar de kruidenierswinkel te gaan. Een korte, stevig gebouwde man met een verwarde donkere haardos en zwarte fonkelende ogen, enigszins gebogen lopend. Ik had hem nooit eerder in het dorp gezien en groette hem zoals ik elke willekeurige vreemdeling zou hebben gegroet. Hij gaf mij slechts een korte hoofdknik terug, waarbij hij mij heel even recht in de ogen keek. Ik vroeg de oude kruidenier of hij wist wie de man was.

“Helemaal niet zo vreemd dat je hem niet kent, Siem” was het antwoord van de kruidenier. “Men noemt hem De Kluzenaar. Hij woont in een plaggenhut, ergens in de grienden, even voorbij de vierde bocht van de rivier. Hij houdt zich in leven met wat de natuur hem biedt en af en toe vangt hij vis uit de rivier of uit de krekken. Het is geen stroper. Want zo wil hij beslist niet genoemd worden, vertelde hij mij eens. Of zoals hij het zelf uitdrukte: “Ik neem graag aan wat de Schepper mij aanbiedt, maar ik wil beslist geen misbruik van Zijn goedheid maken.”

Iemand die zoiets zei, moest wel een apart mens zijn, vond ik. Toen ik dat tegen de kruidenier zei, glimlachte hij en mompelde zoiets als “Maar Onze-Lieve-Heer heeft rare kostgangers”. De oude Versteeghen kennende, bedoelde hij daar vast en zeker niets negatiefs of afkeurends mee.

Vier weken waren voorbijgegaan sinds ik De Kluzenaar tegengekomen was. Het was een mooie herfstdag en ik besloot een eindje de uiterwaarden in te lopen. Het was al een tijd geleden dat ik dat gedaan had en ik was benieuwd of er iets aan het landschap ter plaatse veranderd was. Er werd door het rivierwater regelmatig slib aangevoerd en op de dan ontstane vruchtbare kleilaag ontstond in een ommezien nieuwe plantengroei. Toen ik een paar uur later de vierde bocht had gerond, zag ik een vreemdsoortig bouwsel, een eindje landinwaarts tussen de drassige grienden. Er kronkelde rook uit een korte schoorsteen halverwege de nok van het met mos begroeide dak. Het huisje was het enige bouwsel dat in de wijde ruimte te zien was. Dan moest dit de plaggenhut zijn waar volgens de kruidenier De Kluzenaar woonde. Ik aarzelde even omdat ik niet zeker wist wat mij te doen stond en deed ten slotte een paar stappen in de richting van het huisje. Even later bleef ik weer staan, heen en weer geslingerd tussen de gedachte om aan te kloppen en de neiging om te maken dat ik wegkwam. Terwijl ik zo stond te aarzelen, had ik het gevoel dat ik werd gadeslagen. Ach wat, dacht ik, de man kan me hooguit wegsturen als ik niet welkom ben!

Dus liep ik door en klopte even later op de deur van het huisje, dat er van dichtbij veel steviger uitzag dan zich vanuit de verte liet aanzien. Terwijl ik op een reactie stond te wachten, hoorde ik een vaag geluid achter mij. Ik draaide me langzaam om en daar stond De Kluizenaar. Hij keek mij zwijgend en onderzoekend aan. Uiteindelijk verbrak ik de stilte en zei dat ik in de buurt was en daarom benieuwd was wie hier woonde. De man bleef zwijgen, maar liep langs mij heen en hield de deur uitnodigend voor mij open. Toen ik het huisje in liep, stapte ik een wereld binnen die ik in geen honderd dromen zou hebben verwacht. De binnenruimte was groter dan het huisje aan de buitenkant deed vermoeden en was ingedeeld in drie aparte ruimten. De voorste hiervan was een soort van werkplaats met een kleine werkbank in het midden. Daarachter bleek zich een piepklein keukentje te bevinden dat in een woonkamer overliep. In elk van de drie ruimten brandde een olielamp, in de woonkamer hing de grootste. De lampen verspreidden een gezellig goudgeel licht waardoor ik mij meteen thuis voelde. Aan de ruwhouten wanden hingen pentekeningen en schilderijen. In de woonkamer zorgde een kleine haard voor een behaaglijke warmte. Het geheel maakte zo'n diepe indruk op mij, dat ik verwonderd op de drempel bleef staan. De Kluizenaar stond naast mij en maakte – nog steeds zwijgend – een gebaar als om mij aan te sporen verder te gaan. Ik merkte dat zijn houding nu vriendelijker, zelfs uitnodigend was. Ik liep de woonkamer in en ging, zonder op een aansporing van mijn gastheer te wachten op een van de drie biezen stoelen zitten. De Kluizenaar liep naar het fornuis in het keukentje en schonk uit de fluitketel die ik bij mijn binnenkomst al had horen zingen, heet water in twee stenen kroezen. Al gauw vulde de heerlijke geur van verse kruiden thee het huisje.

Toen ik tegenover De Kluizenaar zat en voorzichtig van de dampende thee dronk, keek ik om mij heen in de gezellige woonkamer. Ik ontwaarde aan de wand tegenover mij een grote foto in een zilveren lijst. Op de foto was een jong gezin te zien: vader, moeder en een jongetje dat tussen hen in geknield zat. De jonge vader vertoonde zoveel gelijkenis met de man tegenover mij dat ik hem, zonder erbij na te denken, vroeg: “Die foto is zeker nog niet zo oud, je bent daar niet zoveel jonger dan dat je nu bent?”

Voor het eerst die dag, en eigenlijk voor zolang ik hem nu kende, begon De Kluizenaar te praten. “Nee, die man daar op de foto is mijn vader. Dat knaapje ben ik. Mijn ouders zijn gestorven, een paar weken nadat die foto is genomen.” Vergiste ik mij of trok er nu een waas van verdriet over het verweerde gezicht van de man tegenover mij? Ik kon niet anders uitbrengen dan “O, dat spijt me.” en richtte uit pure verlegenheid al mijn aandacht op mijn thee. De Kluizenaar bleef eveneens een poosje zwijgen, verdiept in zijn eigen gedachten. “Heb je altijd hier in het dorp gewoond, dat wil zeggen hier aan de rivier? En hoe is jouw echte naam, als ik vragen mag?” vroeg ik mijn gastheer.

Na enig nadenken antwoordde De Kluizenaar, terwijl hij zijn kroes tussen zijn handen heen en weer rolde: “Mijn ouders kwamen uit een gehucht aan de overkant van de rivier, feitelijk recht hier tegenover. Ze hadden een klein huisje onder aan de dijk. Mijn vader was visser van beroep. Wat hij ving, ventte mijn moeder uit in de dorpen in de buurt. Ze verbouwden hun eigen aardappelen en groenten. Verder had mijn vader een melkkoe en een paar geiten. Voor zover ik het als jochie kon begrijpen, hadden we een goed leven. We waren gezond en hadden altijd voldoende te eten. Het was geen vetpot, maar we waren tevreden met wat het leven ons bood. Toen ik vijf jaar oud was, stierf mijn moeder aan een longontsteking. Toen stond mijn vader er alleen voor, hij moest in ons onderhoud voorzien en daarnaast mij in z’n eentje opvoeden. Hij liet mij in het dorp schoolgaan. Daar bleef ik tussen de middag over en liep na schooltijd altijd alleen naar huis. Mijn vader probeerde er zo veel mogelijk voor te zorgen dat hij klaar was met zijn werk als ik uit school kwam, maar dat lukte niet altijd. Hij zorgde er wel altijd voor dat er iets te eten was als ik thuiskwam en dat er warm water was, zodat ik een kopje thee voor mezelf kon zetten.”

De Kluizenaar vertelde dat hij op school altijd een buitenbeentje was geweest. Omdat hij ‘van de overkant’ was, bleef hij een vreemde voor de dorpskinderen. Maar zijn medeleerlingen lieten hem in zijn waarde. Er was echter één boerenzoon die hem het leven zuur probeerde te maken. Als troonopvolger van de rijkste en machtigste herenboer uit de streek, zorgde Jan Hildebrandt ervoor dat Stef den Braber, zo heette mijn gastheer, voortdurend wist wat diens plaats was. Namelijk op de allerlaagste sport van de maatschappelijke ladder. Ook al was Stef – zoals de bovenmeester regelmatig liet horen – de beste leerling van de school. Jan Hildebrandt liet Stef echter dagelijks weten dat deze als ‘zoon van een minne visstroker’ nog minder was dan de minste geit op de hofstede van zijn vader. De kleine Stef liet al zulke beledigingen over zich heengaan, in het besef dat hij machteloos stond tegenover het vooroordeel van de rijke boerenzoon en diens kameraden. Want er was niemand die zich het lot van de arme Stef aantrok of het voor hem opnam, bang als de andere kinderen waren voor Jan Hildebrandt wiens vader immers baas was over de vader van een aantal van hen. Ik besepte dat de Jan Hildebrandt waarover mijn gastheer het had, dezelfde hardvochtige herenboer moest zijn die nu de scepter zwaaide over de grootste en welvarendste hofstede van de streek.

Toen Stef de lagere school doorlopen had, verdronk zijn vader tijdens een hevige storm. Zijn lichaam werd nooit gevonden. Stef stond er nu alleen voor in het leven, familie hadden zijn ouders kennelijk niet gehad. Het bleek lastig – en later zelfs onmogelijk – om werk op een van de hofsteden te vinden. Jan Hildebrandt, die nu zelf baas was geworden op de grote hofstede van zijn vader, was blijven doorgaan met de klasgenoot van vroeger het leven zuur te maken. Hij zorgde er met zijn verrekende invloed voor dat Stef nergens werk kreeg.

Zoals de oude Hildebrandt destijds angst om zich heen wist te verspreiden, was men nu bang om Jan Hildebrandt tegen zich in het harnas te jagen. “Zo was ik dus aangewezen op het bestaan dat mijn vader leidde,” vertelde De Kluizenaar, “met dat verschil dat mijn vader er vrijwillig voor koos om zo te leven, samen met zijn vrouw. Ik had echter geen enkele keus, doodeenvoudig omdat de wereld mij er géén gaf.” Tot overmaat van ramp moest Stef het ouderlijk huis verlaten, toen hij de huur ervan en de pacht van de grond niet langer kon opbrengen. Het beetje spaargeld dat zijn ouders hem hadden nagelaten, was opgegaan aan de meest dringende behoeften als huur en pacht. “Eten deed ik, net als mijn ouders, van wat de grond en het water mij opleverde”, vervolgde mijn gastheer.

Beroofd van huis en haard trok de volwassen Stef den Braber naar deze kant van de rivier en bouwde zich een huisje, pal tegenover de plek waar hij zijn jeugd had doorgebracht. “En zo ben ik dus hier terechtgekomen, Siem.” verzuchtte mijn gastheer terwijl hij mij en zichzelf een tweede kroes kruidenthee inschonk. “Hier ben ik gelukkig, in deze weidse ruimte tussen de rivier en de bossen. Ik heb voldoende te eten, de dieren zijn mijn vrienden en al mijn kennis haal ik uit de natuur. De mensen interesseren mij niet meer, ik heb meer narigheid van hen ondervonden dan liefde of steun. En ik vind het allang niet meer erg dat ze mij De Kluizenaar noemen. Eerlijk gezegd beschouw ik het als een eretitel”, besloot Stef den Braber met een wrange glimlach zijn trieste levensverhaal.

29

Sinds ons gedenkwaardige gesprek zag of hoorde ik niets meer van De Kluizenaar. Maar ongeveer een maand of twee na onze ontmoeting kreeg ik bezoek van de veldwachter. Opgewonden vertelde hij mij dat er bijna een dodelijk ongeluk op de rivier had plaatsgevonden. De jongste twee kinderen van herenboer Hildebrandt waren met een zelfgemaakt vlot op de rivier gaan spelevaren. Toen was er een boomstam, die zich onder het wateroppervlak had bevonden, onder het vlot terechtgekomen en had het doen omslaan. De twee kinderen waren toen in de rivier terechtgekomen. Gelukkig gebeurde het ongeval aan ónze kant van de rivier, dicht bij de vierde bocht. Daar was De Kluizenaar net zijn visnetten aan het schoonmaken, toen het angstige geschreeuw van de kinderen Hildebrandt over het water klonk.

De Kluizenaar had geen moment geaarzeld en was in het water gesprongen. Hoe hij erin slaagde om beide kinderen tegelijk uit de ter plekke snelstromende rivier te halen en heelhuids aan land te brengen, kon ook De Kluizenaar zelf aan niemand uitleggen. Wél had hij in een vertrouwelijke bui met een vrolijke grijns op zijn gezicht tegen de veldwachter gezegd dat “Onze-Lieve-Heer hem op dat moment waarschijnlijk kieuwen en een flinke vissenstaart had gegeven”.

De redding door De Kluizenaar van de kinderen Hildebrandt deed al gauw de ronde tot in de verste uithoeken van de streek en er verscheen ook een berichtje in de lokale kranten. Onze burgemeester had zelfs de veldwachter naar het

huisje van De Kluizenaar gestuurd om deze op het stadhuis uit te nodigen, zodat de burgervader hem persoonlijk kon gelukwensen met zijn heldendaad. Er werd zelfs over een medaille of zoiets gesproken. Maar De Kluizenaar wilde van dat alles niets weten en liet de burgemeester eerbiedig maar vastberaden bedanken voor de eer. Hij vond dat hij niet meer dan zijn christenplicht gedaan had. Maar het echte eerbetoon kwam in de persoon van Jan Hildebrandt zelf. En eerlijk is eerlijk: hij mocht een hardvochtige en trotse man zijn, maar een beetje eergevoel bezat hij toch nog wel.

Op een late namiddag stond Jan Hildebrandt aan de deur van het huisje in de grienden voorbij de vierde bocht van de rivier. Met zijn pet in de hand vroeg de machtige herenboer aan De Kluizenaar of hij mocht binnenkomen. In de woonkamer bleef hij met de pet in de hand staan en met horten en stoten bedankte hij De Kluizenaar ervoor dat deze zijn kinderen van de verdrinkingsdood gered had. Voorts zei hij dat hij De Kluizenaar graag wilde belonen. Toen Stef den Braber bleef weigeren om enige beloning aan te nemen werd Jan Hildebrandts hoofd nóg roder en ging hij nog meer stotteren. Uiteindelijk wist hij uit te brengen dat het hem speet dat hij Stef, toen ze nog schoolkinderen waren, het leven zo zuur gemaakt had. “Van ons allemaal was jij de dapperste, Stef. Jij stond er helemaal alléén voor, terwijl ik mij omringd wist door mijn vrienden. Ik denk dat ik toen al besepte dat jij verreweg mijn meerdere was. Maar dat durfde ik niet openlijk te erkennen. Ik wil je alleen nog maar zeggen dat het mij erg spijt en dat ik het leed dat ik jou tijdens en ook ná onze schooltijd heb aangedaan, graag wil goedmaken. Als je werk zoekt ben je op mijn hofstede meer dan welkom. En ik wil dat je weet dat je voor de rest van je leven nooit meer gebrek zult lijden, zolang ik dat kan voorkómen.”

Dit verhaal hoorde ik achteraf van Stef den Braber zelf. Met tranen in zijn ogen vertelde hij mij, terwijl wij in mijn gezellige warme kajuit zaten, dat de ‘knieval’ van Jan Hildebrandt het mooiste was dat hem in zijn leven overkomen was. Hij bleef in zijn huisje in de grienden wonen en hij bleef voor het volk nog steeds De Kluizenaar. Hij bleef ook nog steeds zelden in het dorp komen, maar áls hij zich in het dorp vertoonde, groette iedereen hem met veel respect. Sommige mannen namen zelfs hun pet voor hem af. En dikwijls werd hem door de stamgasten in De Roskam een borreltje aangeboden, iets wat Stef altijd even hoffelijk als vastberaden afsloeg.

Zo bleef Stef de man die hij altijd geweest was: de eenzame figuur die zich gelukkig voelde in de weidse eenzaamheid van de grienden, met de planten en de dieren om zich heen en alleen met zijn herinneringen. Maar met elke Kerst en met elk Oudjaar werd er, stilletjes en ongezien, een grote kist bij zijn voordeur neergezet. Een kist vol lekkernijen en nuttige zaken als bakolie, kazen, flessen